

אמירת "ותערב" ו"רבש"ע" בנושאת כפים

מקור אמירת "ותערב" נזכר כבר בדברי המהרי"ל (הל' תפילת יו"ט ועוד), וז"ל: "נוהגין לומר 'ותערב' דוקא למוסף ולא ליוצר, וכן בתשב"ץ", עכ"ל. וכן כתב הלבוש במנהגי תפילת מוסף של יו"ט. בתפילות יוהכ"פ, כתב המהרי"ל (בהל' תפילת מוסף של יוהכ"פ) שאומרים "ותערב" במוסף של יוהכ"פ. וכן מפורש בדברי הרמ"א בדרכי משה (או"ח סימן תרכ) שאין לומר "ותערב" בתפילת שחרית של יוהכ"פ. ואילו בתפילת נעילה, מפורש בדברי מהרי"ל בהל' יום הכיפורים: "ותערב בנעילה כמו במוסף, ולא בשום תפילה יותר". [ולעומת זאת כתב בספר דרכי חיים ושלום (סדר נשיאת כפים אות קפ) שמנהג הגאון בעל המנחת אלעזר ממונקאטש היה לומר "ותערב" גם בשחרית ביום הכיפורים [ולדעתו גם נושאים כפים בשחרית ביום כיפור] וכן בשמחת תורה].

ויש להבין מדוע אמנם בשחרית של יוהכ"פ אע"פ שנושאים כפים אין אומרים "ותערב". כמו כן יש להבין, מדוע בשמחת תורה [בחזון לארץ] שנוהגים לשאת כפים בשחרית בגלל שבמוסף אין נשיאת כפים מחשש שכרות הכהנים, לא אומרים "ותערב" בשחרית, שהרי אילו נשאו כפים במוסף היו אומרים "ותערב" ומדוע כשנושאים כפים בשחרית לא אומרים.

כמו כן יש להבין מדוע לפי מהרי"ל אומרים "ותערב בנעילה" כמו במוסף, מדוע שונה תפילת נעילה מכל שאר התפילות בהשוואה לתפילת מוסף.

עוד יש לבאר את סיום אמירת "ותערב" [לפי נוסח ספרד]: "שאותך לבדך ביראה **נעבוד**", שהוא שינוי מן הסיום הרגיל של המחזיר שכינתו לציון. ובספר "שערי רחמים" הביא שהגר"א קרא תגר על שמשנים את נוסח הברכה, ולדעתו יש לסיים הברכה בנוסח הרגיל: "המחזיר שכינתו לציון". ואמנם צריך לבאר את הטעם לנוסח "שאותך לבדך ביראה נעבוד".

ומצאתי בשו"ת "דבר יהושע" (ח"ג סימן ע"ה אות ח') שביאר, שענין אמירת הנוסח "ותערב" תלויה בשני עניינים: **א. בתפילת מוסף. ב. בנושאת כפים.** וצריך שיתקיימו שני העניינים גם יחד.

כי זה ברור שאמירת "ותערב" תלויה בנושאת כפים, כדברי המהר"ם מלובלין (שו"ת סימן ל') שכתב שאם אין כהנים בבית הכנסת "המנהג שלא לאומרו אע"פ שאין קפידא כל כך אם אמרו". אולם מצד שני אין לומר שתלוי רק בנושאת כפים, כי אחרת מדוע אין אומרים "ותערב" בארץ ישראל שנושאים בה כפים כל יום, אלא בהכרח שיש לומר שאמירת "ותערב" גם תלויה בתפילת מוסף, שיש בה הזכרת הקרבנות שהוקרבו בבית המקדש. משום שבבית המקדש נשיאת כפים היתה משלימה את ריצוי קרבנות הציבור והיתה **חלק מהעבודה**. ומתוך כך מסיק: "דכשהכהנים נושאים כפים בשחרית אינם רק מקיימין מ"ע מה"ת של כה תברכו, אבל בנושאת כפים של תפילת מוסף, מקיימין מלבד המ"ע הנ"ל עוד עבודה במקדש לישא ידיהן על הקרבן ציבור, שבזה הם משלים הפרים שנקרבו בשפתינו בתפילת מוסף".

ומעתה נשאלת השאלה, אם אמירת "ותערב" תלויה בתפילת מוסף ובנושאת כפים, מדוע שלא יאמרו "ותערב" בשבת רגילה ובראש חודש שאז יש גם תפילת מוסף וגם נשיאת כפים, ועל כך מיישב הדבר יהושע בדוחק: "זה אינו דבאלו הימים נהגו שלא לישא כפים כלל מטעמים שנתנו, אבל ביו"ט דהיום ראוי שהוא בשמחה וטוב לב וכו', כשביטלו הנשיאת כפים משחרית וממוסף לא רצו מטעם הנ"ל", כלומר, בגלל הסברא שאין נושאים כפים בחו"ל בשבת ובראש חודש ואין גם דין שמחה לכן אין אומרים אז "ותערב".

אולם לכאורה עדיין נשאר קשה גם לפי דבריו, מדוע בארץ ישראל שנוהגים לשאת כפים בשבת ובראש חודש לא אומרים "ותערב" בתפילת מוסף, וצ"ע.

על כל פנים, לפי דברי הדבר יהושע מבואר היטב לפי מדוע אין אמירת "ותערב" ביוהכ"פ שחרית אפילו שנושאים כפים, שכן כמו שנתבאר, נשיאת כפים אינה הסיבה היחידה לאמירת "ותערב", אלא יש תנאי נוסף: תפילת מוסף שיש בו הזכרת הקרבנות. ולכן רק במוסף אומרים "ותערב".

וכמו כן מוטעם לפי זה מטבע חתימת ברכת "ותערב" – "שאותך לבדך ביראה **נעבוד**", וכמו שנתבאר שעיקר אמירת "ותערב" היא בגלל אמירת והזכרת הקרבנות, שהם עבודת המקדש, ולכן מזכירים זאת בסיום הברכה. ואילו הגר"א שסובר שאין לשנות את נוסח החתימה אלא לסיים בנוסח הקבוע "המחזיר שכינתו לציון", היינו בגלל שלדעתו אין לשנות מטבע שטבעו חכמים.

ובנעילה שכותב המהרי"ל לומר נוסח זה, היינו, כיון דתפילת נעילה של יוהכ"פ, אינה תפילה נפרדת ונוספת תפילה חדשה וחמישית ביוהכ"פ, אלא היא בבחינת תוספת של ריבוי תפילות הכוללת את כל התפילות הקודמות, וכמו שמובא בספר נפש הרב (עמ' ר) בשם הגרי"ד סולובייצ'יק, שענין תפילה נעילה הוא ענין של ריבוי תפילה ביום זה, כלשון הרמב"ם (הלכות תפילה פרק א הלכה ז) "וכן תקנו תפלה אחר תפלת מנחה סמוך לשקיעת החמה ביום התענית בלבד **כדי להוסיף תחנה ובקשה** מפני התענית וזו היא

התפלה הנקראת תפלת נעילה". ואמר הגרי"ד, שתפילת נעילה היא תוספת וריבוי על התפילות שכבר התפלל, ולכן אם לא התפלל שחרית ומוסף ומנחה ובא רק לנעילה אין לו להתפלל, כי גדר תפילת הנעילה הוא ריבוי התפילה, ובלי שהתפלל מקודם תפילות היום אין מקום שיתפלל עתה נעילה.
ואם כן יוצא לפי זה שתפילת נעילה יש בה **מכל** התפילות הקודמות, ולפי זה מובן שפיר, שיש בנעילה לענין זה גם כן את הדין של מוסף, ואפשר לומר את הנוסח של "ותערב" גם בתפילת נעילה.